

Можливе розгляд питання щодо доцільності превентивного ув'язнення як самостійного заходу кримінально-правового реагування, пов'язаного із застосуванням психокорекційних практик та заходів соціальної реабілітації, є доцільним у процесі реформи діючого кримінального законодавства України, враховуючи високу емоціональну та психічну нестійкість значної кількості українських громадян у сучасних умовах розвитку.

Список використаної літератури:

1. Піронкова О. Ф. Соціальні практики поводження із психічно хворими: соціологічний вимір. Дис... докт. соціологічних наук. Спец. 22.00.04 Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2018. 500 с.
2. Aebi, M. F., & Tiago, M. M. Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Strasbourg: Council of Europe pc-cp/space/documents/pc-cp SPACE I – 2018.
3. Case of Ilneher v. Germany (Applications nos. 10211/12 and 27505/14). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187540>
4. Від покарання до лікування: заклади судової психіатрії в Україні. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2016/03/30/-html>

Ключові слова: кримінально-правове регулювання, кримінально-правові заходи, превентивне ув'язнення, поводження з правопорушниками.

Ключевые слова: уголовно-правовое регулирование, уголовно-правовые меры, превентивное заключение, обращение с правонарушителями.

Key words: criminal-law regulation, criminal-law measures, preventive detention, treatment of offenders.

ПОЛЯНСЬКИЙ ЄВГЕН ЮРІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального права,
доктор юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО – ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Минуло вже кілька століть від часу, коли вийшли друком епохальні твори великих митців кримінального права. Що спонукало, наприклад, Беккарія написати його книгу «Про злочини та покарання»? Цей факт добре відомий – криза кримінального права, зумовлена специфікою тогочасних покарань. Адаже скільки не намагалися королі та імператори тих часів досягти тотальної слухняності своїх підданих методами репресії, нічого з цього не виходило: покарання ставали дедалі суворішими та жорстокішими, втім вплив такої стратегії на злочинність був надто відносним. Тому тези Беккарія та інших про те, що

покарання має відповідати злочину, були своєчасними та об'єктивно зумовленими.

Отже, покарання має відповідати злочину. Цей принцип так чи інакше можна зустріти в усіх сучасних кримінально-правових системах розвинутих країн Світу. Втім чи усе так однозначно? Звісно ні. Можна поглянути на систему кримінального права в США. Хіба передбачені кримінальним законом покарання завжди відповідають вчинюваним злочинам? Наприклад, в більшості випадків згвалтування карається довічним позбавленням волі чи позбавленням волі на дуже тривалий термін. В цілому ж існує значний масив злочинів, за які може застосовуватися довічне позбавлення волі, в тому числі у відношенні неповнолітніх осіб. Наслідки такої політики добре відомі: це переповнення пенітенціарних установ. З кожним роком американських в'язнів стає дедалі більше, але що ж зі злочинністю? Добре відомо, що майже в усіх великих американських містах існують такі собі етно-національні гетто, населені маргінальними елементами. Де фактично не діють американські закони. Отже, суворість законів США також компенсується необов'язковістю їхнього виконання. Видається що так. Перший раз постає питання навіщо ж тоді надмірне застосування заходів кримінальної репресії?

Всім добре відомо якою є зворотна сторона цієї медалі. Тривалі терміни покарання у виді позбавлення волі фактично відповідають похованню засуджених заживо. Звісно, якщо злочинець становить для суспільства особливу небезпеку, то такий підхід цілком виправданий. Але що трапляється, коли засуджений до позбавлення волі звільняється з пенітенціарної установи.. років так через 15-20.. Хіба він стає менш небезпечним? Особливо якщо враховувати відсутність соціальних зв'язків, відсутність джерел існування, результати впливу субкультури тощо. Показники рецидиву краще за все свідчать про те, що трапляється потім.

Отже, постає основне питання: чи взагалі позбавлення волі на сучасному етапі розвитку суспільства є раціональним кримінальним покаранням?

Більше того, повертаючись до українських реалій, ми можемо побачити і порушення того самого принципу відповідності тяжкості вчинюваного злочину та покарання за нього. Останніми роками в Україні намагаються боротися з корупцією, при тому переважно заходами кримінальної репресії. Але це має негативні наслідки. Можемо побачити як Загальна частина Кримінального кодексу України перевантажена застереженнями на кшталт «крім осіб, які вчинили корупційні діяння». Видається, що крім корупції в структурі злочинності немає інших, небезпечніших чинників? Крім того, не викликає заперечень і той факт, що верхівка корупційного айсбергу знаходиться далеко за межами досягнення правосуддя. При тому результативність роботи нових антикорупційних органів залишається сумнівною, навряд-чи вони здатні переломити існуючу ситуацію. Втім проблема навіть не в тому: корупція є системним явищем в українському суспільстві, адже

кожний другий чи кожний перший українець так чи інакше з нею зіткалися та змушені були діяти по продиктованим нею правилам. Цьому сприяє в першу чергу низький рівень життя українців, отже причини корупції більше економічні. Звісно, це не стосується «великих» корупціонерів, причини корупції яких, скоріше за все психологічні, а в деяких клінічних випадках навіть психіатричні.

Що ж з цього? Будемо «саджати» всіх корупціонерів? Тоді підемо американським шляхом, що призведе лише до негативних наслідків. Отже, видається, що кримінально-правові заходи, особливо кримінальне покарання у виді позбавлення волі, вже не відповідають викликам сучасності.

Видається, що політики, приймаючи рішення відносно реформування кримінального законодавства, не дуже переймаються статистичними даними та здобутками кримінології взагалі. І це прикро. Адже відомою є аксіома про те, що причини злочинності є доволі диверсифікованими. І кримінально-правові заходи мають відповідати певним причинам злочинності. В якості приклада можна навести таке порівняння: кримінальна відповідальність за корупційні злочини та за жорстоке поводження з тваринами. Причини вчинення таких злочинів кардинально відрізняються, в першому випадку вони економічні, в другому – особисті (зумовлені певними психологічними та ціннісними відхиленнями особистості). Як демонструє статистика, загроза застосування позбавлення волі не зупинила корупціонерів, втім значним чином пригальмувала катів тварин. Звісно, має також значення кардинально різний ступінь латентності зазначених злочинів, адже корупція часто залишається на перший погляд непомітною, в той час як знущання над тваринами залишають сліди вчинення злочину, а також викликають обурення в суспільстві, в той час як корупціонерам суспільство часто навпроти – потурає.

Є підстави вважати, що кримінальне право в своєму сучасному вигляді застаріло і потребує нових ідей та підходів. І що найголовніше – потребує реформування інституту кримінального покарання в цілому. Адже історично відійшли у минуле тілесні покарання, кваліфіковані страти тощо. Настав час обмежити і застосування позбавлення волі випадками, коли ізоляція злочинця від суспільства зумовлена його особливою небезпечністю.

Ключові слова: кримінальне покарання, позбавлення волі, ізоляція злочинця, корупція;

Ключевые слова: уголовное наказание, лишения свободы, изоляция преступника, коррупция;

Key words: criminal punishment, deprivation of liberty, isolation of the offender, corruption.